



جایگاه ما در پیدایش سرنوشت چیست؟/ تقدیر و نقش انسان در آن

اجزای تقدیر به علل و عوامل مختلف از آن جمله اراده‌ها و تصمیم‌ها بستگی دارد که در گستره امر بین الامرین بدون جبر و بدون تفویض تأثیر مسئولیت آور دارند.

اجزای تقدیر به علل و عوامل مختلف از آن جمله اراده‌ها و تصمیم‌ها بستگی دارد که در گستره امر بین الامرین بدون جبر و بدون تفویض تأثیر مسئولیت آور دارند.

به گزارش خبرگزاری مهر، حجت‌الاسلام علی فضلّی عضو هیأت علمی گروه عرفان پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در یادداشتی به تقدیر و نقش انسان در آن پرداخته است که در ادامه می‌خوانید؛

دیر زمانیست که می‌پرسند: تقدیر چیست و نقش انسان در این سرنوشت چیست؟ چون انسان می‌خواهد بداند که اگر تقدیر نشان از برنامه معین با حد و مرز مشخص برای او در زندگی است، چه جایگاهی در این برنامه دارد.

در آغاز باید توجه نمود که تقدیر نه به نحو بسیط که در یک فرایند به نحو مجموعی در این نظام وجودی برای هر فرد واقع می‌شود. تقدیر تعیین حدود و ثغور به همراه احکام و لوازم هر یک از تعینات و موجودات ممکن به حسب استعدادات و اقتضات جزئی آن موجود و قوانین و اقتضات کلی نظام هستی است. این تقدیر بر دو قسم است: تقدیر خاص و جزئی و تقدیر عام و کلی؛ زیرا هر کائن خردمندی که در جدول وجودی و صراط مستقیم عام قرار می‌گیرد، دو نوع تعیین را از سوی خدای سبحان می‌بیند: تعیین عام و کلی که به آن تقدیر عام و کلی و تعیین خاص و جزئی که به آن تقدیر خاص و جزئی گویند.

تعیین عام تعیین احکام و قوانین عام است که بایسته نظام احسن هستند و به ایجاد الهی بر کل نظام از آن جمله بر این کائن خردمند حاکم می‌باشند و تغییر نمی‌پذیرند. مانند قوانین وجودی که بر همه ممکنات حکومت دارند. برای نمونه قانون علت و معلول، قانون اراده و اختیار و مسئولیت که هر کس مسئول رفتار خویش است، قانون دعا و استجاب که هر دعای حقیقی استجاب را در پی دارد، قانون خواسته‌ها و نیازها که هر کسی به آب و غذا نیاز دارد، قانون علائم هدایت که نهادن راهنمایان در جهان و فروفرستادن کتابها و تعلیم تفسیرها و تأویل‌ها است، قانون حسن و قبح ذاتی افعال که هر عملی به نحو ذاتی حکم عقلی دارد و قانون جزای اعمال که ثواب و عقاب دنیوی و اخروی همیشه جاری است.

تعیین خاص که حکم عوارض مشخصه هر فرد در نظام هستی و صراط مستقیم وجودی است، تعیین استعدادات و تمایلات مانند استعداد در مشاغل و تمایل به امور خاص زندگی، اقتضات وجودی مانند مکان و زمان و خانواده و نیازها، آزمون‌ها و پاداش‌ها و کیفرهای الهی مانع عطایا و بلایا و حوادث، شرایط محیطی مانند بسترها و زمینه‌ها و تعامل‌ها و معاشرت‌ها که هر نتیجه‌ای که بدهند، منجر به حرکت آن کائن خردمند در جدول وجودی خویش می‌شوند؛ جدول و صراطی که مملو از تعینات خاص و جزئی هستند. این تعیین در شرایطی خاص قابل تغییر است و به تناسب هر تغییری خیر و شر رقم می‌خورد.

تقدیر در این تعیین خاص بر حسب وجود مشیت الهی بر دو قسم تقدیر حتمی و تقدیر غیر حتمی تقسیم می‌پذیرد. چراکه به فرموده امام باقر علیه السلام: قسمتی از حوادث حتمی هستند و قطعا تحقق می‌پذیرند و قسمت دیگری غیر حتمی و مشروط به شرایطی است در نزد خدا که هر کدام را صلاح بداند مقدم می‌دارد و هر کدام را اراده کند محو می‌نماید و هر کدام را اراده کند اثبات می‌نماید. این حوادث مقدر هستند که با درخواست از خدا، احسان به آفریده‌ها، انفاقات و صله ارحام محو می‌شوند. به ویژه با اختیار نیک تقدیرهای دربردارنده کیفرها از آن رو که حتمی نیستند و مشروط می‌باشند، حذف می‌شوند.

یکی از آن شرایط که بسیار حائز اهمیت است، اختیار انسان است. پیش از تحقق تقدیری که امکان نقش آفرینی اختیار در آن وجود دارد، انسان با برخی از اموری مواجه می‌شود که باید یکی از آن امور را انتخاب کند و با آن انتخاب زمینه تحقق آن تقدیر را فراهم می‌سازد. در حقیقت بسیاری از خیرها و شرها از این انتخاب‌ها

برمی‌خیزند و از این رو نقش اختیار در تحصیل تقدیرات بسیار است و این موجب می‌شود که تقدیر انسان‌ها در راه فرو بسته نباشد، بلکه از جهت قوه تصمیم گیری آزاد راه آینده بشر گشوده است و او استطاعت دارد که به جای تیره‌روزی مسیر بهروزی در این جهان و آن جهان را برگزیند.

تقدیر در این تعیین خاص بر حسب وجود اختیار به دو قسم تقدیر مشروط و تقدیر حتمی تقسیم می‌شود. پذیرد. دلیل وجود این تقسیم آن است که در تقدیر مشروط حق انتخاب در مواجهات و روش تعامل با آن مواجهات و دعای پیش و پس اتفاقات در تغییر تقدیر تأثیر دارند، ولی تقدیر ضروری و حتمی پس از حصول تمامی علل اصلی و اعدادی از آن جمله تشخیص و تعیین اختیار به شیء مطلوب تحصیل می‌یابد و حتمیت تقدیر به امر الهی و به تعبیری قضای الهی تحقق پیدا می‌کند. از این رو اگرچه تقدیر به نحو جمعی و مجموعی به ایجاد الهی محقق می‌گردد، ولی به نحو تفصیلی یعنی اجزای تقدیر به علل و عوامل مختلف از آن جمله اراده‌ها و تصمیم‌ها بستگی دارد که در گستره امر بین الامرین بدون جبر و بدون تفویض تأثیر مسئولیت آور دارند.